

Први разред

Српски језик

Модул 3: Језик

Наставне јединице: Најстарији писани споменици

Књижевни језици код Срба до 19. вијека

Развој књижевног језика – понављање

Консултације на мејл предметног професора

➤ Смјернице за рад:

Обавезно погледај предавање О РАЗВОЈУ КЊИЖЕВНОГ ЈЕЗИКА ДО ВУКОВЕ РЕФОРМЕ на сајту <https://www.youtube.com/watch?v=R2O9f9KZIL8> .

Пажљиво прочитај дати материјал. Најважније податке препиши у свеску и уради задатке дате у наставном листу.

НАЈСТАРИЈИ ПИСАНИ СПОМЕНИЦИ

Најстарији споменици писани старословенским језиком су:

1. Темнићки натпис (с краја 10. вијека, писан ћирилицом),
2. Самуилова плоча (10. вијек, писана глагољицом),
3. Маријино јеванђеље (почетак 11. вијека, писано глагољицом),
4. Зографско јеванђеље (писано глагољицом),
5. Брижински споменици,
6. Башчанска плоча.

Темнићи натпис

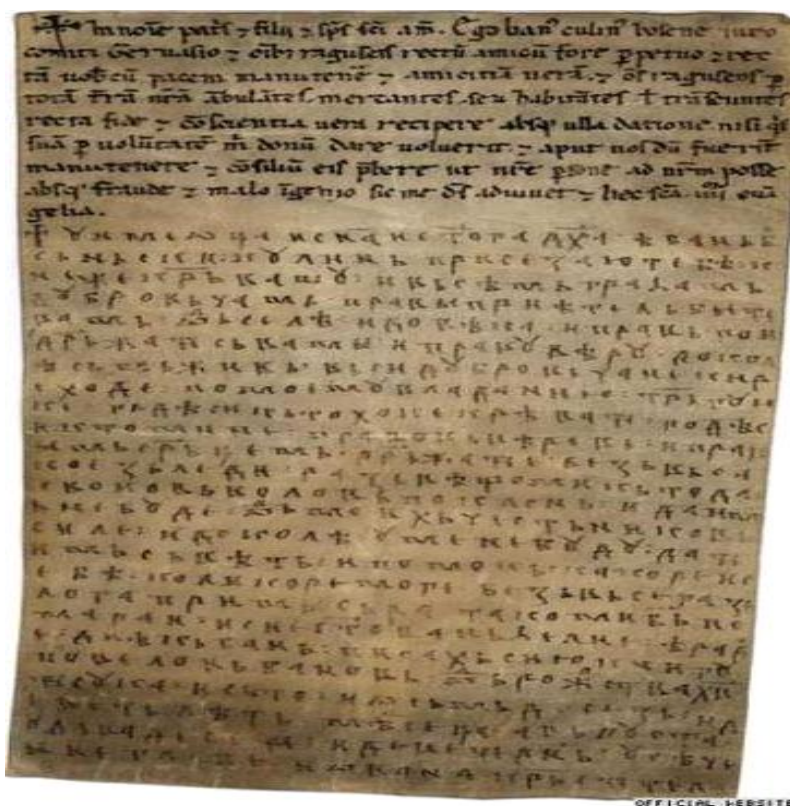
Маријино јеванђеље

Најстарији сачувани српски споменик јесте *Мирослављево јеванђеље*, с краја 12. вијека, писан српскословенским језиком ћирилицом. Важно је напоменути да из истог периода потиче и *Повеља Кулина бана*, писана српским народним језиком ћирилицом.

Ова два споменика свједоче о диглосији (двојезичју) у старој српској писмености. Књижевни језик се у старој српској писмености користио за дјела црквеног карактера, а српски народни језик се употребљавао за текстове правне садржине, законе, приватну преписку, тестаменте итд. Вишем стилу припадале су богослужбене књиге, а нижем стилу дјела профаног карактера.

Према томе, *Душанов законик* из 14. вијека писан је народним језиком, а нпр. *Вуканово јеванђеље* из 12. вијека српскословенским језиком.

Повеља бана Кулина писана је на српском народном језику 1189. г. и представља трговачки уговор Кулина бана и Дубровчана.

Повеља бана Кулина

+ ѿ мене ѿца и сна и стаго дѹа. ѿ бань: вѣсьньски кѣлань'
 присезаю вѣ^{те} кнеже| крѣвашиѸ: и вѣсѣль грабамь' дѣвровьч|амь'
 правы: приѣтель: вѣти вамь| ѿ селѣ: и довѣка: и правь гон
 дрѣжат(и) | съ вами: и правѣ: вѣрѣ: доколе съмь живь' въ си
 дѣвровьчане: крѣе хѣде: по моемѣ владани|ю: трѣгѣюке' годѣ
 си кто: хѣке: крѣвати: го|дѣ си кто мене: правовь вѣрѣвѣ:
 и правымь сор|дѣцемь: дрѣжати е вѣзь вѣсакое зледи: раз|вѣ
 що ми кто: да вѣевь волѣвь поклонь; и да имь| не вѣде: ѿ
 монхь: чѣстѣниковь: силе: и доколѣ: ѿ| мене вѣдѣ: дати имь:
 свѣтъ: и помѣкь: какоре: и се|вѣ: колнокре моге: вѣзь вѣ-
 сега: зѣлога примы|сла: тако ми вѣже помаган: и сие сто ева-
 ньгелие. | ѿ радѣе: днѣкь бань: писахъ сию: книгѣ: повелѣвь: |
 бановь: ѿ рождѣста: хѣва: тисѣка. и сѣто: и ѿсѣм|дѣсѣть: и
 дѣветь: лѣть: мѣсеца: авѣгѣста: ѿ дѣвдѣсѣти: и дѣветы:
 днѣ: ѿсѣчѣние: гла|ве: ишвана: крѣститѣла: /²

Препис Повеле Кулина бана

Мирослављево јеванђеље је најзначајнији ћирилични споменик српске и јужнословенске, односно српскословенске писмености, писан руком ђакона Григорија. Настао је по нарудбини захумског кнеза Мирослава, око 1185. године, а за потребе цркве Светог Петра и Павла у Бијелом Пољу на Лиму, и саме задужбине кнеза Мирослава. Књига је написана на пергаменту словима тзв. уставне ћирилице, а украшена је са три стотине стилизованих минијатура и иницијала, у боји и злату. Рукопис се до 1896. налазио у Хиландару, када је поклоњен краљу Александру Обреновићу приликом његове посјете Атосу, а лично га је уручио чешки монах, и један од тада најученијих људи у манастиру, Сава Хиландарац. Данас се чува у Народном музеју у Београду, а један лист у Публичној библиотеци у Санкт Петербургу.

Унеско га је 2005. године уврстио у своју библиотеку „Памћење свијета“, чиме је постао један од 120 највреднијих добара које је створила људска цивилизација. Издато је фототипско издање књиге, и направљен филм „У почетку беше реч“ редитеља Бошка Савковића.

Мирослављево јеванђеље

Мирослављево јеванђеље

Културно наслеђе је нешто што чини срж не само човјека као националног бића, већ и човјека као јединке која припада великој заједници у којој се роди. Писмо, језик и обичаји су нешто што би требало чувати и његовати, а не тако олако препуштати другима. *Мирослављево јеванђеље* је један од највећих српских споменика, који стоји као стуб темељац нечему што се градило вијековима и што ће се градити и у будућности, а то је српска културна баштина. Она у склопу словенске баштине исијава посебним сјајем и пркоси различитим тјескобама и несрећама кроз које је пролазила у историји, а опет је успјевала да се избори са њима. Тако је и *Мирослављево јеванђеље* упркос свим мукама и дугом путу које је прошло, успјело да ослика трагичну судбину српског народа кроз вијекове, пролазећи кроз најтеже и најизазовније тренутка, а ето га данас, стоји величанствено, у пуној снази и осликава дух народа са којим се кроз вијекове саживио и чији менталитет кроз своју судбину тако вјешто осликава.

КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИЦИ КОД СРБА ДО 19. ВИЈЕКА

1. **863. година – 11/12. вијек:** долазак Ћирила и Методија међу Словене; стварање најстаријег књижевног језика свих Словена – старословенског, као и стварање најстаријег писма – глагољице; превођење богослужбених књига на језик Словена из околине Солуна; два највећа центра словенске писмености – Охрид и Преслав (у којем је створено друго словенско писмо – ћирилица од 38 слова);
2. **11/12. век – почетак 18. вијека:** српска редакција старословенског језика – српскословенски језик; српска ћирилица; преписивачке школе у манастирима; Мирослављево јеванђеље као најзначајнији споменик црквене намјене, писан на српскословенском језику и Повеља Кулина бана, писана на народном језику; Душанов законик, као најзначајнији споменик законодавства, такође писан на народном језику; **1690. година** – Велика сеоба Срба под вођством Арсенија Трећег Чарнојевића (Срби су у великом броју пребјегли у тадашњу јужну Угарску, а данашњу Војводину и јужну Мађарску);

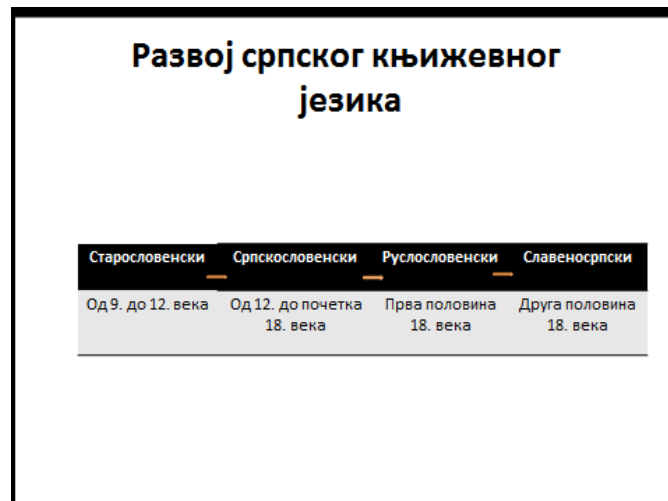

3. **поч. 18. вијека – крај 18. вијека:** употреба руске редакције старословенског језика – рускословенског језика; Русија 1726. шаље Србима Максима

Суворова да у Карловцима отвори Славјанску школу; потом, 1733. у Карловце стиже Емануел Козачински и отвара Латинску школу; тако се рускословенски почео ширити у култури, умјетности и администрацији; представници: Јован Рајић и Захарије Орфелин (*Плач Србији*), који су писали и на народном језику и на рускословенском;

4. **друга пол. 18. вијека – пол. 19. вијека:** употреба **славеносрпског језика** (мјешавина српског народног језика и рускословенског); Захарије Орфелин: ***Славеносрпскимагазин***, 1768, Венеција; писци који су писали овим језиком: Јован Стерија Поповић, Милован Видаковић, Сава Мркаљ, Сава Текелија и др.

За све ово наведено вријеме, док су се смјењивали књижевни језици (којима се писало, а не говорило), код Срба је паралелно са њима текла и употреба српског народног језика (којим се говорило), а који је на степен књижевног језика уздигао тек Вук Караџић својом реформом. Таква појава да два језика буду у паралелној употреби у различитим функцијама назива се **диглосија** и она је једно од главних обиљежја развоја српске језичке писмености.

РАЗВОЈ КЊИЖЕВНОГ ЈЕЗИКА – ПОНАВЉАЊЕ

НАСТАВНИ ЛИСТ

У свеску одговори на дата питања:

1. Која година се сматра годином почетка словенске писмености?
2. Ко је заслужан за увођење језика и писма Старим Словенима?
3. Како се зове прво писмо Старих Словена, а како њихов први књижевни језик?
4. Ко је сачинио ћирилицу и по коме је добила тај назив?
5. Гдје су се налазили главни центри словенске писмености?
6. У ком периоду је старословенски био у употреби?
7. Који језик га смјењује?
8. Навести најзначајније споменике писане ћирилицом .
9. Који су се жанрови најчешће писали српскословенским језиком, а који народним?
10. Који књижевни језик наступа после употребе српскословенског?
11. Који су узроци његове употребе, а ко су његови представници?
12. Шта се подразумева под славеносрпским језиком?
13. Ко су његови представници и до када је у употреби међу Србима?
14. Шта је то диглосија?
15. Објаснити диглосију на примјеру развоја српске језичке писмености..
16. Поређати хронолошки језике који су били у употреби код Срба до 19. вијека.

ДОДАТНИ МАТЕРИЈАЛ

<https://www.youtube.com/watch?v=kDkVx3p37Uc&t=4s>

<https://muzejsrpskogjezika.fil.bg.ac.rs/category/spomenici-srpske-pismenosti/>

<https://vidovdan.org/info/staroslovenski-i-srpskoslovenski-jezik>